

Závislostní chování jako životní styl

Roman Valenta

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Roman VALENTA**
Osobní číslo: **H118336**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Závislostní chování jako životní styl**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení problematiky životního stylu jako kategorie sociální pedagogiky
- na problematiku závislostního chování v interdisciplinárních závislostech
- na analýzu závislostního chování jako jednoho z možných forem životního stylu
- na specifika života jedinců se závislostí
- na možnosti prevence a možnosti léčby, terapie a intervence
- na návrhy a opatření ve vztahu k sociální pedagogice.

Součástí práce bude realizace výzkumu ke zjišťování faktorů ovlivňujících životní styl osob se závislostí a faktorů, které determinují závislost jako životní styl.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GÖHLERT, FrChristoph; KÜHN, Frank. . Od návyku k závislosti : toxikomanie. Vyd. 1. Praha : Ikar, 2001. 143 s. ISBN 80-7202-950-9.

HELLER, Jiří (Editor); PECINOVSKÁ, Olga (Editor). . Pavučina závislosti : alkoholismus jako nemoc a možnosti efektivní léčby. Vyd. 1. Praha : Togga, 2011. 215 s. ISBN 978-80-87258-62-0.

MARHOUNOVÁ, Jana; NEŠPOR, Karel. . Alkoholici, feťáci a gambleři. 1. vyd. Praha : Empatie, 1995. 110 s. ISBN 80-901618-9-8.

MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 196 s. ISBN 978-80-210-XX.

MÜHLPACHR, Pavel. Závislostní chování – fenomén současné doby. In VÍTKOVÁ, Marie a kol. Integrativní speciální pedagogika. Brno: Paido, 1998, s. 164-169. ISBN 80-85931-51-6.

MÜHLPACHR, Pavel. Patologické závislosti. In PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 1998, s. 209-225. ISBN 80-85931-65-6.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost. Vyd. 3., aktualizované. Praha : Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost : současné poznatky a perspektivy léčby. Vyd. 2., upravené. Praha : Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-831-7.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie

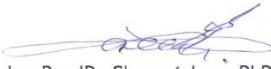
Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Roman Valenta

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14.2.2014

Valenta

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce pojednává o závislostech, jako životním stylu, v empirické i praktické rovině. Obsahem se dotýká kategorií, s tématem souvisejících a to co je životní styl, determinanty které ho ovlivňují, jeho současné pojetí, dále se věnuje sociálním patologiím, jejich vymezením, etiologii a typologii. V kapitole závislostní chování se věnuje teoriím vzniku závislostí, jejich typologiím a rizikovým skupinám závislostmi ohrožených. V poslední kapitole teoretické části se pak věnuje skautingu, jeho možnostmi prevence a intervence. Praktická část nabízí možnost nahlédnout do životního stylu gamblerů, s kterými byly prováděny kazuistiky.

Klíčová slova: Životní styl, sociální patologie, závislostní chování, skauting, patologické hráčství.

ABSTRACT

The study explores addictions as a lifestyle both at the empiric and practical level. Its content deals with categories related to the subject, namely what the lifestyle is, the determinants exerting influence on it, its up to date concept and it also deals with the social pathologies, their definition, etiology and typology. The chapter concerning addictions deals with the theories explaining the origin of addictions, their typologies and addiction risk groups. The last chapter of the theoretical section gives attention to scouting movement, its capability of prevention and intervention. The practical section offers an insight into the lifestyle of gamblers, with whom the case histories were drawn up.

Keywords: Lifestyle, social pathology, addictive behaviour, scouting, pathological gambling.

Poděkování a prohlášení

Děkuji panu prof. PhDr. Mgr. Pavlu Mühlpachrovi, Ph.D. za cenné rady a trpělivé vedení mé bakalářské práce. Za ochotu, rady i vedení mé praxe děkuji také paní učitelce Ladislavě Giblové.

V neposlední řadě pak poděkování patří všem dalším zúčastněným, kteří mi umožnili sepsat tento dokument, zejména pak ochotným dobrovolníkům v mém výzkumu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VYMEZENÍ ŽIVOTNÍHO STYLU	10
1.1 DEFINICE ŽIVOTNÍHO STYLU.....	10
1.2 DETERMINANTY ŽIVOTNÍHO STYLU	11
1.3 SOUČASNÉ POJETÍ ŽIVOTNÍHO STYLU	12
2 SOCIÁLNÍ PATOLOGIE	14
2.1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ PATOLOGIE.....	14
2.2 ETIOLOGIE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	15
2.3 TYPOLOGIE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	17
3 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ	19
3.1 TEORIE VZNIKU ZÁVISLOSTÍ	20
3.2 TYPOLOGIE ZÁVISLOSTÍ.....	20
3.3 RIZIKOVÉ SKUPINY	22
4 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ JAKO ŽIVOTNÍ STYL	23
4.1 PRAXE, ZKUŠENOST A MÉDIA.....	23
5 SKAUTING JAKO MOŽNOST PREVENCE A INTERVENCE	25
5.1 VYMEZENÍ SKAUTINGU	25
5.2 SKAUTING JAKO PREVENCE	26
5.3 MOŽNOSTI INTERVENCE	27
6 PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ	29
6.1 VYMEZENÍ PATOLOGICKÉHO HRÁČSTVÍ.....	29
6.2 TYPOLOGIE PATOLOGICKÉHO HRÁČSTVÍ	29
6.3 FÁZE ZÁVISLOSTI	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
7 VÝZKUM	32
7.1 VYMEZENÍ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	32
7.2 KAZUISTIKY	32
7.3 SHRnutí VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	44
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47

ÚVOD

Jako téma jsem si zvolil **Závislostní chování jako životní styl** a to hned z několika důvodů. Jak životní styl, tak i závislosti se mě velice úzce dotýkají, jednak si svůj životní styl nějakým způsobem budu, závislostem tak jako každý čelím ve svém osobním životě, tak i v zaměstnání, kde se mi stěrává více patologií, než by si člověk na první pohled řekl. Zmíním se tak v mé práci i o nich. Z pohledu sociálního pedagoga je více než na místě se těmito tématy zabývat.

Teoretická část mé práce se dělí na pět hlavních kapitol. Závislost a životní styl, dva fenomény, jež se analýzou textů pokusím pochopit a interpretovat svým čtenářům v teoretické části své práce. Pro začátek zpracuju oba termíny odděleně, posléze se pokusím mezi nimi hledat pojítka. V části o životním stylu se ho pokusím vymezit a definovat, nahlédnout pod pokličku determinant životního stylu a jeho současné pojetí. V části o závislostech se je pokusím definovat, přijít na důvody vzniku závislostí, rozebrat jejich typologii a v neposlední řadě se zaměřím na rizikové skupiny.

Podobně budu přistupovat i k pasáži o sociálních patologiích. Nejprve se ji pokusím vymezit a přiblížit sobě i svým čtenářům, zaměřím se také na teorii jejich vzniku a pod drobnohled si vezmu jednotlivou typologii sociálně patologických jevů.

Ve čtvrté části se bude věnovat skautingu. Pokusím se nastínit co je to skautské hnutí a seskupit jeho možnosti prevence a intervence proti sociálně patologickým vlivům, jež určují životní styl dětí a mládeže.

V závěru své práce se budu věnovat kapitole patologického hráčství pro lepší pochopení části praktické a mého výzkumu.

Praktická část mé práce má jednu zásadní kapitolu a to prováděný výzkum. V kapitole vám svůj výzkum přiblížím, představím vám cíle svého výzkumu, způsoby šetření a vedení výzkumu, jeho průběh a výsledky. Mám-li být přesnější, představím vám případové studie rozhovorů s gamblery a jejich pozorování, s kterými se v prostředí mého zaměstnání stěrávám.

Cílem práce je analýza životního stylu jedinců s prvky závislostního chování, jak v teoretické i empirické rovině.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ŽIVOTNÍHO STYLU

Co to vlastně ten životní styl je? Při povrchové promyšlení tohoto termínu napadají člověka spousty, však obecných věcí. Napadá mě můj denní režim, jak se oblékám, co poslouchám za hudbu, které názory zastávám, jaké volím postoje k určité věci, jak si určuji priority, co rád jím, jak dalece se věnuji sám sobě, studiu, zaměstnání, velkou roli jistě hraje, jak trávím volný čas. Z definic, které jsem vypátral, jsem se dozvěděl, že mám částečně pravdu. Částečně proto, že otázka životního stylu je daleko hlubší.

Téma životní styl nás obklopuje téměř na každém kroku. Mluvíme tu o novinách, časopisech, televizních pořadech a reklamách, internetu, názory kamarádů apod. Tyto popsané zdroje nám většinou dávají modelové situace o tom, který životní styl je správný, špatný, zdravý, nezdraví, prospěšný... ať už je jejich postoj subjektivní, nebo objektivní.

Nejvyšší úlohu těchto názorů vidím ve vlivu na dnešní mladé generaci, hlavně z hlediska trávení volného času. Můžeme v nich sledovat velký potenciál a snahu vést své adresáty po té správné cestě. Konflikt pak nastává, která ta správná cesta je.

1.1 Definice životního stylu

Po hledání definic pojmu životní styl, by se dalo říci, že je to jak lidé žijí, leč by byla tato definice správná, byla by hodně obecná na to, abychom životní styl mohli nějak blíže studovat. Pokusím se shrnout pár nejvýznamnějších definic, na které jsem při psaní tohoto textu narazil.

Při analýze textů věnující se životnímu stylu jsem narazil na několik definic a vymezení. Ještě před tím je třeba zmínit jeden pojem a tím je životní způsob. Někteří lidé tyto dva termíny zaměňují, slučují, jiní v nich naopak spatřují rozdíly. Faktem však zůstává, že jsou spolu velice úzce spjaty.

Duffková v (Duffková, Urban, & Dubský, 2008) tvrdí, že je potřeba s oběma pojmy, protože jsou si synonymy. Nicméně vidí životní způsob jako nadřazenou skupinu.

Linhart (v Linhart a kol. 1996) popisuje způsob života jako konkrétní činnosti a úkony denního života, pracovního života, volného času, vznikajících v přírodním a společenském prostředí. Pokud se tyto úkony a činnosti pravidelně opakují, přecházejí tak v životní styl. Životní styl Linhart definuje jako dynamický proces formy jedince, s množstvím determinantů, které ho ovlivňují.

Hodáň (Hodáň, 2000) zase chápe životní způsob jako nadřazenou množinu životního stylu. Životní způsob definuje na skupině, kdežto v životním stylu spatřuje individualizaci a pojí ho spíše s jednotlivcem.

V určitém kontextu se k rozkolu mezi životním stylem a způsobem přidává ještě třetí pojem, životní sloh (Honzík, 1976).

Studie ukazují, že pojmy životní styl, způsob a sloh se nejvíce vyskytují právě v České literatuře. Ve světě jsou tyto pojmy brány jako jeden pod označením životní styl.

Pojem životní styl zavádí rakouský psycholog Alfred Adler, kdy se stává hlavním bodem jeho psychologie. Zaměřuje se na rysy, znaky a způsoby chování, ohlíží se na rodinné prostředí, které životní styl utváří. Adler zastával názor, že životní styl výrazně ovlivňuje psychiku a somatologii člověka. (Drapela, 2003)

S další zajímavou definicí přichází Denis Diderot, ten tvrdí, že životní styl je dominantní způsob života jak u jedinců, tak u sociálních skupin, obsahující reprodukci, pracovní vztahy, sociální interakci, volný čas, tradice, prostředí ekonomicko-sociální status, kulturní vyspělost společnosti atd.

1.2 Determinanty životního stylu

Právě Linhart v (Linhart a kol., 1996) řadí k životnímu stylu několik determinant.

Genetické determinanty vidí ve zděděných predispozicích, které formují, kam se životní styl ubírá. **Etnické determinanty** vyjadřují adaptaci na rodovou kulturu a hlášení se k určitému etniku. **Sociální determinanty** charakterizuje podle rodinného statusu a životní úrovně, ve které rodina žije. Do **kulturních determinantů** pak např. řadí tradici, historii a umění. O **profesních determinantech** píše v souvislosti s volbou povolání, změny zaměstnaní aj. Velký vliv pak vidí v determinantech generačních, kde popisuje životní styl charakteristický pro určité věkové kategorie.

Duffková sleduje dva hlavní determinanty. **Vnější faktor**, tedy obecné rysy v závislosti na společenských životních podmínkách a **subjektivní činitel**, osobnost individua s jeho potřebami, zájmy, hodnotami, postoji, vlastnostmi, dovednostmi, schopnosti apod. Tyhle hlavní determinanty pak rozšiřuje o pohlaví, kde vidí rozdíly mezi stylem života mužů a žen, podle typu bydliště, rozlišuje městský a vesnický způsob života, podle věku a fáze života jedince, sleduje tak rozdíly u dítěte, dospělého a starého člověka. Všechny tyto činitele ještě podrobněji rozpracovává. Podle sociální struktury, místa jedince ve společ-

nosti, podle jeho zdravotního vztahu, rodinného prostředí, kde sleduje nějakým způsobem dysfunkční rodinné typy, podle profese a povolání a v neposlední řadě podle zaměstnání, kde zvláštní pozornost věnuje netypickým stylům, jako jsou práce na dálku, netradiční směnný provoz apod.

1.3 Současné pojetí životního stylu

V současnosti je jistě životní styl chápán jinak, než tomu bylo v minulosti. Velký význam je kladen na zdravý životní styl a na tzv. alternativní životní styly. V každé knihovně najdeme spousty publikací věnující se zdravému a aktivnímu životnímu stylu. Ani internet v tomto tématu nezahálí. Dalo by se říci, že jedno mají společné a to heslo ve zdravém těle, zdraví duch. Věnují se aspektům dnešního světa a radí, jak na tyto aspekty reagovat. Velký význam je kladen na zdravou výživu, relaxaci, odpočinek, sport a trávení volného času.

Druhou významnou skupinou životních stylů jsou tzv. alternativní životní styly. Je jich až nepřehledné množství a pěstují se hlavně u dospívající mládeže. Právě v tomto věku nutně chtějí někam patřit. Přejímání ideálů a názorů je tedy na místě. Životní styl a způsob, že nejdůležitější je rodina, zdraví, láska, vzdělání, slušné vychování, je většinou to, co do té doby uznávají. Je tomu tak, že v tomhle duchu se směřuje jejich výchova a často tyto názory přejímají od svých rodičů. V období puberty se ale tyto názory mění a i tento fakt přispívá k úprku k jinému životnímu stylu.

Mezi ty nejznámější alternativní styly u dnešní mládeže patří **Hippies**. Pacifisticky smýšlející skupina, ostře vystupující proti konzumní společnosti. Žijí v souladu s přírodou a jako hodnoty pěstují nezávislost a svobodu. **Skate-freaks** neboli skejťáci je subkultura spojená se skateboardingem. Vyznačují se typickým oblečením spojeným s ideály hip-hopové a rapové muziky. **Technaři**, jak už název napovídá, se vyčleňují díky tanečním stylům muziky. Neslučuje je žádná jednotná filozofie kromě té, protancovat se až do euforie. U této skupiny se často objevuje užívání extáze. **Punkeři** jsou skupinou, kterou podle vzhledu poznáte na první pohled. Jejich Oblečení vypovídá o jejich revolučních názorech ke všemu. Mají velice vstřícný vztah k drogám. Alternativních stylů života je velká spousta. Dalo by se hovořit ještě o stylech Ghotic, Emo, Disco, Rastafariáni, Skinheads atd.

Důležitou skupinou alternativních stylů jsou skupiny dodržující určitou životosprávu. Bavíme se tady o vegetariánech, veganech apod. Tyto styly by se dali řadit i do první skupiny, kde jsme se životnímu stylu věnovali přes zdraví. Tyto životní styly jsou ovlivňovány řadou determinantů. Jmenoval bych kulturní, kde je určitá výchova a společenská nor-

ma dané skupiny učí co jíst a co ne. Etické, tedy soucit se zvířaty, obdivování krás přírody. Náboženské a filosofické faktory, kdy příslušnost k nějaké skupině nebo ideologii klade určitá pravidla ohledně stravování. Velkou roli hraje také vlastní přesvědčení a status být zajímavým pro své okolí.

2 SOCIÁLNÍ PATOLOGIE

V tom nejzákladnějším měřítku je to souhrn jevů, které společnost vnímá jako nežádoucí, porušující sociální, morální či právní normy společnosti. Je to taky společensko-vědní obor, právě zkoumající tyto jevy. Na následujících řádcích, se tento pojem pokusím více přiblížit.

2.1 Vymezení sociální patologie

Pojem sociální patologie zavádí Herbert Spencer, který jej užívá v souvislosti s organicismem, tedy že společnost je brána jako samostatně se vyvíjející organismus.

Spencer však vychází z pojmu užívaného v medicíně, pathos-logos, který se zabývá studiem diagnostikou konkrétních neštěstí pro člověka, kterými jsou např. choroba nebo velká reakce organismu.

Dnes se na sociální patologii nedá nahlížet jako na samostatný vědní obor. Na studiu sociálně patologických jevů se v dnešní době zaměřuje řada disciplín, z těch nejvýznamnějších jmenujme psychologii, sociologii a medicínu. Jednotlivé disciplíny pak zkoumají důvody vzniku sociálních patologií po slézu také preventivní opatření, možnosti intervence a postupů, jak se s těmito jevy vypořádat. Hrčka (Hrčka, 2001) udává, že sociální patologie zkoumá nežádoucí prvky pro společnost a hledá řešení, jak se s nimi vypořádat. Zmiňuje také, že je důležité jako sociálně patologické jevy brát to, co sama společnost hodnotí jako nežádoucí popř. že tyto jevy porušují společenské normy.

Důležité pro definici je detailněji si určit pojem sociálně-patologický jev. Slovníky cizích slov nám uvádějí, že jde o společensky nežádoucí jevy (např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost, extrémně zvýšená nemocnost) a především společensky nebezpečné jevy (např. poruchy chování, násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, alkoholismus, prostituce, pornografie, gamblerství).

S další definicí se můžeme v minulosti setkat u Emila Durkheima. Ten tvrdí, že sociálně patologické jevy jsou choroby a nežádoucí chování pro společnost, které se ale stávají její součástí.

V současné době je pojem sociální patologie zaměňován se sociální deviací. Obecně se za deviaci považuje odchylka od nějakého ustáleného stavu. Sociální deviace je pak, že chování určité osoby má nějaký vliv, ovlivňuje jeho sociální okolí. Obecně se vnímají čtyři pojetí sociálních deviací.

Statistické pojetí hovoří o odchylce vzhledem k nejčastějšímu chování, tedy od statisticky nejzaslouženějšího pro danou pozici. V **normativním pojetí** se za deviaci považuje jakýkoliv odklon od normy chování, kde je normou chápáno očekávané automatické chování v dané skupině. **Reaktivní pojetí** jde chápat jako souhrn deviací, které daná společnost jako deviantní označuje. Čtvrté a poslední **obecné pojetí** deviací je kombinací dvou posledních. Důraz se však klade na dohled specializovaných institucí sociální kontroly, tedy úřady, sociální pracovníci aj.

Důležitým rozdílem mezi deviací a patologií je fakt, že deviací nutně nemusí být něco negativního. V okamžiku, kdy jeden ze skupiny svou inteligencí předčí ostatní, je to také bráno jako odchylka. Pojem sociální patologie se pak užívá hlavně k jevům, jež jsou brány jako negativní.

Jandourek (Jandourek, 2001) říká o sociální deviaci, že je to chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem přijatých v dané společnosti. Může se vázat například ke kriminalitě, ale také k odchylkám řadící se k etnické příslušnosti, sexuální orientaci aj.

2.2 Etiologie sociálně patologických jevů

Patologické jevy mají spoustu příčin. Pokusím se nastínit některé z nich. V dnešní době mají velký vliv na tvorbu sociálně patologických jevů zejména sdělovací prostředky - noviny, televize, internet. Neomezoval bych se však jen na ně. V dětském a dospívajícím věku dítěte má virtuální svět a vše s ním spojené obrovský vliv. Sociálně patologické klima na sociálních sítích by se dalo krájet a vystačilo by na ně několik dalších podobných prací. Z pohledu vedoucího skautského oddílu jsem nemálo krát musel reagovat na kyberšikanu, která mé svěřence nesčetněkrát potkala, nebo dokonce byli jejími aktéry. Velkou hrozbu také spatřuji v televizních filmech a seriálech, o počítačových hrách ani nemluvě. Při čtení recenzí na portálech o videohrách jen málo narazíte na hru, která má rozvíjet myšlení, samostatnost popř. práci s počítačem u malého dítěte. Ve většině případů jde o hry plné fantastických prvků a brutality. Smutné zjištění je pak to, že rodiče mnohdy neřeší, od kdy je hra přístupná a jaký vliv to na jejich děti může mít.

Internet, další fenomén, který kromě zábavy a sdílení informací dává dětem spoustu možností, jak u nich sociálně patologické vědomí pěstovat. Vždyť jen primitivní zabezpečení porno portálů mluví za své. Zabezpečení, jež dokáže prolomit můj pětiletý bratr je postaveno tak, aby poskytovatelé byli z právního hlediska z obliga, a víc je nezajímá. Je to přeci byznys.

Nutno vyvstává otázka, co vlastně po společnosti chceme, aby byla lepší, když dovolíme svým dětem, jakožto budoucí generaci a elitě od útlého věku přístup k filmům, kde i padouch může být za hrdinu, když je prolito dostatečně hodně krve nebo když je neomezeně necháme sedět u počítače, kde jsou nejvíce brány v momentě, když rozstřílí co nejvíce nepřátel.

To trochu vášně a zamyšlení, teď opravdu k příčinám. V knize od patologické závislosti (Telcová, 2002) se můžeme dočíst, že na patologických jevech se velmi podepisuje prostředí. Prostor, v němž mají svou genezi, vývoj, příčiny a další faktory. Pokud nejsou dostatečně brzy odhaleny a intervenovány, mohou mít velmi negativní vliv na utváření osobnosti a později přispívají k dalším rizikovým faktorům. Podle Telcové je důležité být v prostředí, kde je umožněno uspokojovat základní biologické a psychické potřeby. Jakékoliv narušení uspokojování potřeb vede ke vzniku patologických jevů. Ať už mluvíme o socioekonomické situaci rodiny, nestabilitě, nedostatku času na dítě, špatná realizace volného času, malý pocit bezpečí a jistoty a dalo by se možná rozepisovat do nekonečna.

Telcová tak uvádí deset nejčastějších činitelů, které stojí za vznik sociálně patologických jevů. **Volný čas**, jeho využití, množství a obsah, **chování jednotlivců**, **zdraví** a jeho vliv na vývoj osobnosti, tzn. zdravý a aktivní životní styl, **duševní zdraví**, **sociální zdatnost**, **rodina**, vztahy v rodině a rodinné zázemí, **škola** tj. začlenění do třídního kolektivu, **práce** a povolání, pracovní kolektiv, vztahy na pracovišti, **vztahy mezi vrstevníky**, **závislosti**, užívání návykových látek, ale i nelátkové závislosti jako jsou gambling, počítačové hry, televize.

Velký sociologický slovník (Winkler, J. Petrussek, M., 1997) píše o tom, že vznik sociálně patologického chování je multifaktoriální. Jde o řadu biopsychosociálních faktorů, které mezi sebou interagují. Podle zmíněné definice, pak sledují tři základní přístupy k teorii vzniku. **Kinds of people theory**, teorie předpokládající typ lidí, kteří volí chovat se mimo společenské normy. **Situační teorie** zakládá na tom, že některé situace přímo nebo nepřímo nabádají k sociálně patologickému chování. Takového chování se pak může dopustit kdokoli. **Konjunktivní teorie** pak vyjadřuje kombinaci obou zmíněných. Tedy že určitý typ lidí, se v určité situaci zachová deviantně, patologicky.

V dalších publikacích se samozřejmě dočteme o dalších příčinách. **Biologické teorie** vidí potenciál pro deviantní chování geneticky zakotvené v aktérovi. Operují také s pojmem prediktory, řekněme biologické predispozice k sociálně patologickému chování, za něž považují nejrůznější tělesné defekty. V **psychologických teoriích** se velký význam

klade na osobnostní rysy devianta. **Strukturální pojetí** zkoumá vliv prostředí na vznik sociálně patologických jevů. Subkulturní teorie hovoří o adaptaci chování na jinou dominantní kulturu. Dále **kontrolní teorie**, která spočívá v absenci sociální kultury a spousty dalších.

2.3 Typologie sociálně patologických jevů

Na to co je deviace, nebo sociálně patologický jev bylo vždy nahlíženo jinak. Pokud by sociálně patologický jev bylo chování v rozporu se společenskou normou, dalo by se z toho vycházet. Celé historie je protkaná děním, na kterém je zřetelné, jaké normy lidé měli a jak přistupovali k trestům, při jejich porušení. V současnosti se pozornost zaměřuje na ty nejradikálnější a ty se pokusím nastínit.

Závislostní chování Nešpor (Nešpor, 2011) interpretuje podle Definice závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, kdy závislý jedinec dává při závislosti látce samotné daleko větší přednost, před jakýmkoliv jednáním a chováním. Jako ústřední charakteristiku onemocnění označuje touhu (často silnou, přemáhající) užívat psychoaktivní látku nebo látky (drogy včetně alkoholu, tabáku a někdy i třeba relativně bezpečně vnímané kávy). Odpovídajícím pro označení síly touhy by mohlo být slovo žádostivost nebo chtíč. Touhu užívat drogy si jedinec uvědomuje (i když ji nemusí přiznávat) a snaží se často užívání kontrolovat, nebo i zastavit; často však neúspěšně.

Tato definice se však striktně drží jen látkových závislostí, přitom právě ty nelátkové a jejich sociální dopady v posledních letech zaznamenávají obrovský nárůst. Závislostnímu chování se budu věnovat v samostatné kapitole.

Sekty a sektářství, ani ty se v sociální vědě nevyhnou nejednotné definici. Po studiu textů si myslím, že obecně vzato je sektou náboženská skupina, která se nějakým, jakkoliv velkým způsobem vyčleňuje z nějaké společensky uznávané náboženské skupiny. Na naše poměry by tak mohlo být bráno např. křesťanství. Otázkou je, v čem kdo spatřuje společensky uznávanou formu víry.

Další autoři (Profant a Štampach, 2000) definují několik možných významů slova sekta. Je to náboženská skupina, která se vyloučila z původního náboženství na základě rozkolu jejich učení. Může to být malá a nová náboženská skupina, vymykající se z původního křesťanského náboženství, ať už v jakékoliv velké míře. Náboženská skupina,

s prvky autority, nadřazenosti a uzavřenosti vůči okolí. Čtvrtý význam sekt sledují jako náboženskou společnost, která využívá svých členů a poškozují je ku prospěchu vedení sekty.

Sebevražednost a sebevraždy jisto jistě k sociálně patologickým jevům patří. Je smutné vnímat situaci, kdy sebevraždy patří, co do počtu se týče, k nejpočetnějšímu způsobu nepřírodního úmrtí u nás.

Sebevražda je chápána důsledek vnějších vlivů a příčin, vedoucí k úspěšnému nebo neúspěšnému pokusu o usmrcení sebe sama a to z vlastní vůle. Výkladů je opět nespočet, od nejjednodušších až po filosofické a medicínské. V teologii může být sebevražda chápána jako hřiv, z historicko-kulturního odkazu víme, že sebevražda patřila a patří ke kultu daná doby, např. harakiri v Japonsku (Mühlpachr, 2008).

Kriminalitou se bere souhrn všech činů, sepsaných v trestním zákoníku. Věda, která se kriminalitou zabývá, se nazývá kriminologie. Obecně by se o kriminalitě dalo říci, že jde o společenský jev vzato jako souhrn veškeré trestné činnosti. V posledních letech je zaznamenán velký nárůst kriminality u dětí a mládeže.

Nadřazeno kriminalitě by se mohl brát pojem delikvence. Ta kromě obvyklé trestní činnosti, jejíž obrana se opírá o právní řád, je v rozporu i se společenskými normami.

Vratislava Černíková (Vratislava Černíková, 2001) vidí definici dost podobně, kriminalita a kriminální činnost jsou podle ní taková jednání, kdy jsou porušovány právní normy, zapsané v právních kodexech.

Agresivita je brána jako vlastnost, k jejímu pochopení je potřeba ji odlišit od agrese. Agrese je útočné jednání a chování za cílem někoho nebo něco poškodit. Je právě projevem agresivity, jež je vlastností, která spouští a motivuje agresivní chování. Tento rozdíl definuje Eldesberger (Eldesberger, 2000).

Vymětal (Vymětal, 2003) definuje agresivitu jako poměrně stálou individuální predispozici, k útočnému chování. Obecně by se dalo říci, že agrese je projev chování za cílem poškodit, zesměšnit, ublížit nějakému cíli, na základě agresivity, jakož to stimulu a motivu se takto chovat.

3 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ

Závislost jako taková provádí lidstvo od nepaměti. V minulosti se tento pojem spojoval čistě se závislostí na určité látce. Dnes už víme, že závislost se dá vypěstovat téměř na všechno. Hlavně v poslední době je zaznamenán nárůst nelátkových závislostí. Nechci říct, že ty látkové jsou nedůležité, ba naopak. O těch nelátkových by se podle mě mělo jen mluvit více, protože i ze své zkušeností vím, že jsou těmi látkovými závislostmi velice často doprovázeny.

Už výše jsme si závislost definovali. Pro upřesnění připomínám ještě jednou. Karel Nešpor (Nešpor, 2011) interpretuje podle Definice závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, kdy závislý jedinec dává při závislosti látce samotné daleko větší přednost, před jakýmkoliv jednáním a chováním. Jako ústřední charakteristiku onemocnění označuje touhu (často silnou, přemáhající) užívat psychoaktivní látku nebo látky (drogy včetně alkoholu, tabáku a někdy i třeba relativně bezpečně vnímané kávy). Odpovídajícím pro označení síly touhy by mohlo být slovo žádostivost nebo chtíč. Touhu užívat drogy si jedinec uvědomuje (i když ji nemusí přiznávat) a snaží se často užívání kontrolovat, nebo i zastavit; často však neúspěšně.

Spoluautoři Göhlert a Kühn (Göhlert a Kühn, 2001) vycházejí také z lékařské definice. V obecném měřítku je závislost je stav, kdy při absenci látky nebo jiného podnětu vyvolává v organismu fyzické nebo duševní potíže, tzv. abstinenci příznaky.

Pro podrobnější studium závislosti je na místě si říci co je to návyk. Podle portálu výchova ke zdraví.cz návyk směr chování a jednání, které vzniká opakováním nějakého vzorce pro chování. Je to naučená schopnost. Rozdíl mezi návykem a závislostí je dán projevem chování. Návyk je opakováním získaný sklon, je projevem naší vůle. Oproti tomu závislost projevem vůle není, i když je její přičinění potřeba pro její zvládnutí.

S pojmem závislost se nutně pojí i její dělení. V odborné literatuře se setkáváme s pojmy **psychická** a **fyzická** závislost. U psychické závislosti jde především o projevy vůle, jedinec pocítuje velkou touhu po uspokojení svých potřeb, které jsou závislostí stimulovány. U fyzické závislosti tělo počítá s uspokojování svých potřeb, postupně vzrůstá potřeba a frekvence jejich uspokojení, vzrůstá tolerance organismu, která pak ovlivňuje nepříjemné abstinenci příznaky, které jsou pro organismus velkým záprühem.

3.1 Teorie vzniku závislosti

Závislost je multifaktoriální jev, i proto je její samotná definice složitá a s teorií jejího vzniku a faktorů, které se na tom podílejí, to je dost podobné. Štrablová (Štrablová, 1995) konstatuje, že u vzniku závislosti na sebe působí spoustu faktorů ovlivňující se ve složitých příčinných vazbách. Analyzuje následující faktory. **Farmakologické faktory** – dostupnost návykové látky sama nenavodí závislost, navodí ji až tehdy, když se dostane do styku s oslabeným jedincem. **Somatické a psychické faktory** – autorka se zde zaměřuje na osobnost. Analýzou těchto faktorů dochází k zjištění, že v oblasti biopsychické závislosti vzniká z důvodů odstranění fyzických potíží, posílení sebevědomí, udržení se v kondici a stimulací smyslů. V rovině sociální jde především o snahu identifikovat se určitou skupinou, uniknout z prostředí. Další z faktorů, kterému se věnuje, je prostředí. Vývoj jedince v prostředí, kde nejsou uspokojovány jeho základní potřeby, přispívá ke zvýšení riziku vzniku závislosti. Prostor, ve kterém žijeme, formuje naši osobnost, velký vliv se přikládá i na spolupráci školy a rodiny, důležitým faktorem je i trávení volného času. **Podnět** je dalším důležitým faktorem při vzniku závislosti. Štrablová podněty rozděluje do základních dvou základních skupin. Prvním je skupina podnětů, které vedou k touze po euforických pocitech, druhou skupinu tvoří snaha uniknout nepříjemným pocitům a složitým situacím.

Další autoři (Jíří Heler, Olga Pecinová a kolektiv, 1996) vykládají vznik závislosti na systému několika faktorů. Za základní faktory považují genetickou transmisi, biochemické zvláštnosti organismu, osobnost, prostředí, dostupnost a podnět. Na tyto faktory pak navazují průběhové mechanismy. Vznik a opakování situací, v níž se dosáhlo cílů pro uspokojení svých potřeb a absence jiných alternativ, jak dojít ke stejnému výsledku.

3.2 Typologie závislosti

Drogová závislost jde s lidstvem od nepaměti. Od dávných časů lidé užívali nejrůznějších látek pro změnu stavu jejich vědomí, pro lepší spánek, mnoho drog bylo taky součástí nejrůznějších rituálů, vzpomeňme taky vyvolávání halucinací za cílem věštby apod. Za drogu je obecně považována látka, která navozuje změnu organismu. V roce 1969 vydala světová zdravotní organizace definici drogy takto „Droga, jakákoliv látka (substance), která je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho životních funkcí.“ Na základě této definice lze za drogu vlastně brát i jakýkoliv lék, který si kupujete v lékárně.

Waldmann (1971) rozdělil vývoj drogové závislosti do čtyř etap. První etapa mluví o hledání drogy u jedince, jež si prožívá své problémy a konflikty. Etapa druhá se zaměřuje na vytváření a udržování společenských skupin, kde se drogy konzumují. V etapě třetí autor mluví o vzniku vlastní závislosti, bez potřeby drogy konzumovat v nějaké skupině. Poslední etapa se týká velké fyzické závislosti, kde je jedinec poháněn neustálou starostí o opatření drogy, nejde už o stimulované pocity, která mu droga nabízí, ale o utlumení abstinčních příznaků (Waldman in Mühlpachr, 2008).

Zvolský podává přehled typů závislostí na drogách. Akoholo-barbituátový typ (alkohol, hypnotika...), amfetaminový typ (psychoton, anorektika, antidepressiva...), cannabosový typ (látky z konopí), halucigenový typ (LSD), katkový typ (látky z rostliny catha edulis), opiáto-morfinový typ (morfin, heroin...), solvenciový typ (toluen, inhalační narkotika), tabákový typ, kofeinový typ, antipyretiko-analgetikový typ, neuroleptikový a antipresivový typ (Zvolský, 1997).

Alkoholová závislost a tabakismus spadají do sféry užívání drog, které jsou legální.

Nelátková závislost je typ závislosti, které nejsou podmíněny látkami, nýbrž jen procesy a jejich prostředky. Fyzická závislost se nebuduje v takovém rozsahu, jako u závislosti drogové, daleko větší vliv se přikládá závislosti psychické. Samotný mechanismus těchto závislostí je dost podobný těm drogovým. Rozdíl je v tom, že při nelátkové závislosti nedochází k zdravotním rizikům, které sebou nese užívání drog. Vyjma psychické stránky je ohrožení na zdraví až druhořadým problémem.

Mezi nejrizikovější nelátkovou závislost řadíme patologické hráčství. Únik od reality hrou, zná lidstvo od nepaměti. Odbourává se tak agrese stres a další negativní vlivy. Když se ale spojí hra, pocit výhry a ekonomické problémy dnešní doby, bavíme se o problému gamblingu. S ním se však pojí spousta dalších patologických jevů, nejčastěji spojené se získáváním prostředků pro hru. Pěstuje se kriminální a nelegální činnost a vše s tím spojené.

Netománie, závislost na internetu nemá od gamblingu daleko. I tady dochází ke směřování k takovým činnostem, které člověk vnímá jako příjemné. Toto tvrzení by se pak dalo aplikovat na všechny nelátkové závislosti. Podstatou netomanie je fakt, že lidé unikají do nereálného světa. Nepotřebují své cíle a ambice realizovat v tom skutečném, virtuální svět jim totiž dává daleko větší, někdy až fantastické možnosti. Z netomanií úzce souvisí i závislost na televizi. Ta většinou přichází v momentě vyhasínání emočního prožívání je-

dince v realitě. Daleko jednodušším způsobem se pro ně, podobně jako u netomanie, stává virtuální prostředí jejich hlavním světem.

Sexuální závislost nese podobné rysy, jako závislosti drogové a všechny ostatní. Její princip je založen na příjmu endorfinů, které sex vyvolává.

Patologické nakupování, nebo chorobné nakupování je spojeno s rozmachem nákupních center posledních dvaceti let. Je pro něj charakteristické nutkání a silná touha nakupovat. Ve většině případů nakoupené věci ani člověk nepotřebě, jde pouze o uspokojení potřeba dělat něco, co přináší příjemný pocit, zvláště ve stresových situacích. Závislé ženy tu velmi přesahují muže, kde se cílem jejich nákupní horečky jsou především věci související s jejich sebeobrazem.

Poruchy příjmu potravy jako bulimie a mentální anorexie jsou medicínskou záležitostí. I tady se však ukazuje, že stojí na pomezí závislostí.

3.3 Rizikové skupiny

Mezi nejrizikovější skupiny, kde dochází ke vzniku závislostí, jsou bez pochyby děti a mládež. Nejčastějším činitelem je rodinné prostředí. Často nějakým způsobem dysfunkční rodinné klima přispívá k riziku vzniku závislosti, pozornost je třeba taky věnovat dalším činitelům, sociální postavení rodiny, výchovné přístupy, vztah a postoje k dítěti a další řada faktorů.

Nástupem ke školní docházce dochází u dítěte k nejedné změně. V souvislosti se závislostmi zmiňují hlavně druhý stupeň základních škol a školy střední, z hlediska vytváření a hledání menších sociálních skupin z řad svých vrstevníků. Tyto tzv. party právě dost často provádí kouření, alkohol, v dnešní době i tvrdší drogy. Pro nováčka je pak automatickým systémem dělat to také, aby si ve skupině zasloužil, nebo udržel nějaký status.

Velkou roli hraje také trávení volného času. Celková pasivita na všechno, závislost na počítači, nepěstování sportů, nepatřit do žádné party nebo naopak se s ní maximálně sžít a spoustu dalších věcí volný čas ovlivňuje. Kromě zdravotních problémů, které sebou neaktivní volný čas přináší, má velký vliv na vztah psychický. Klima jako stvořené pro zárodek sociálně patologických jevů a deviací, kteří se rádi přičiní i při tvorbě závislostí.

4 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ JAKO ŽIVOTNÍ STYL

Na výše popsaných řádcích jsem se věnoval jednotlivým kategoriím. Už víme, co jsou to závislosti, jak vznikají, jaké závislosti máme a které skupiny jsou nejvíce ohroženy. Dále víme co je to životní styl, co ho ovlivňuje a jaké je jeho současné pojetí. Vymezili jsme sociální patologie, teorii jejich vzniku a typy sociálních patologických jevů.

Na řádcích následujících, se pokusím dát tyto kategorie dohromady.

4.1 Praxe, zkušenost a média

Praxe říká, že závislostní chování velkou mírou ovlivňuje životní styl a životní styl ovlivňuje závislostní chování. Jak se dozvíte i v mé praktické části. Ve velké míře se závislost právě životním stylem stává. Touha po příjemných pocitech a prožitcích, se postupem času vytrácí a mění se v honbu za prostředky k naplnění svých závislostí ovlivněných potřeb. To směřuje k sociálně patologickému a deviantnímu chování, velice často až k nelegální a kriminální činnosti. Utváří tak jejich denní řád a mění životní styl k obrazu závislosti. Praxe také ukazuje, že čím dál častěji se objevuje vícero kombinací závislostí.

Zkušenost nám říká, že u čím dál více závislých se jejich závislost stává životním stylem. Při mém působení na jedné základní škole, jsem byl nemálo krát svědkem jednání žáku, kde prospěch a vzdělání šlo do ústraní, jako další aktivity, kterými by se mohli děti v jejich věku bavit. Ráno o hodinu dřív do školy, zapálit si tři cigarety, celý den to tam snášet a hurá si zase zapálit. Náhodou jsem byl svědkem, že ředitel této školy byl na popud rodičů přemluven k úpravě školního řádu, kdy žáci nově nesměli vycházet o obědové přestávce ven, mimo budovu školy. Abstinenci příznaky sehráli svou roli a kromě zhoršeného průměru a rezignaci na zapojování se do vzdělávacího systému rostl také počet výchovných opatření.

Odpolední cigaretou to ale nekončilo, každé odpoledne se nese v duchu počítačových her, televize a sociálních sítí, večer pak s partou něco vypít a zakouřit si. Úkoly nějak zítra opíšu, když ne, tak nevadí. Na fotbal nejedu, nechce se mi a spoustu další jevů, které jdou vypořádat. To je v některých případech životní styl žáka druhého stupně základní školy.

Podle tisku a médií roste počet pachatelů kriminální činnosti závislých a pod vlivem drog. Podle statistik může alkohol za volantem za každou desátou nehodu na našich silnicích. Zvýšená kriminální činnost je jistě podmíněna již zmiňovaným procesem získávání prostředku pro uspokojení svých potřeb. Média se v poslední době také často věnují gam-

blingu a s ním spojeným životním stylem. Gambling jako nelátková závislost se však jeví ve spoustě důsledků podobná té drogové. Denní režim je často naplněn opatřováním finančních prostředků pro hru. Ze začátku to může být práce, později půjčky, nakonec pro gamblera nepřichází jiná možnost než krádeže a další kriminální činnost. Je to závislost jako každá jiná, takže i gambling provází postupně vyšší intenzita her, výška vkladů, počet půjček a růst kriminální činnosti. V mnohých případech se závislost na hracích automatech pojí i s dalšími závislostmi, zejména kouřením a alkoholismem.

Velký vliv médií, internetu a televize lze také spatřovat v podprahovém nucení životního stylu. Někdy i životního stylu na hranici ideologií a sekt, s kterými jsou spojeny sociální patologie a závislosti. Jako příklad bych jmenoval hip-hopovou a rapovou kulturu. Na jedné straně muzika, na druhé styl image a oblékání a někde mezi tím rámeček chování, dost často spojovaný s alkoholem a kouřením marihuany. Ano je to extrémní případ, ale právě tyto extrémní příklady, jsou předávány společnosti a hlavně dětem, které jejich aktéry vidí jako své ideály, médii a internetem. Z obyčejné muziky se tak stává prostředí pro tvorbu závislostí a jiných patologických jevů, na základě životního stylu, který se snaží předávat. Na jednom místě se tak setkává možná závislost na tabáku, alkoholu, marihuaně, počítači s tím spojené nezřízené trávení volného času a je nakročeno postupovat k dalším patologiím.

5 SKAUTING JAKO MOŽNOST PREVENCE A INTERVENENCE

Na následujících řádcích se pokusím zformulovat své poznatky z pozice vedoucího skautského oddílu dívek ohledně možné prevence a intervence. Skauting dává vedoucím oddílům právě tuhle možnost a nespočetně krát jsem ji musel a chtěl využít.

5.1 Vymezení skautingu

V knize Skautskou stezkou je skauting popisován jako způsob jak poznat, co v člověku doopravdy je, příležitost ukázat, co dovedeš, společné téma a jazyk chlapců a dívek z více než 150 zemí na světě Břicháček a kol. (2001). Je to pěstování přátelství, zábavy, sportu, odpočinku ale i píle a dřina v překonávání sebe sama. Nezmiňuji toto téma jen tak, dalo by se totiž říci, že skauting je takovým životním stylem, zároveň však volnočasovou aktivitou.

Skauting je celosvětové hnutí s cílem výchovy a sebe výchovy hlavně dětí a mladé populace, své cíle však zaměřuje i k dospělým. Pracuje s důmyslným programem výchovy, na kterém se podílejí zkušení členové tohoto hnutí, jehož historie čítá přes sto let zkušeností. Členové skautského hnutí si říkají skauti. Junák – Český skaut, z.s. je celostátní organizací zastřešující skauting u nás a v dnešní době čítá kolem padesáti tisíc skautů a skautek. Junák jako počáteční základová deska patří do dvou největších světových organizací na světě. World Organization of The Scout Movement (WOSM), seskupující všechny skauty, a World Association of Girl Guides and Girl Scouts (WAGGGS), seskupující všechny skautky.

Za zakladatele skautingu je považován sir Robert Baden-Powel, který jako první, na počátku minulého století, podnikl provizorní tábor s tehdy potenciální skupinou skautů, dvaceti chlapci. Ohlas tábora vyvolal takové vzrušení, že řady přicházeli a sir Baden-Powel tak nechal svolat sraz všech skautů. Na setkání přišlo nějakých 10 000 chlapců a i dívky, pro které skauting nebyl primárně určen, přišli v hojném zastoupení. To podmiňovalo rozšíření skautingu i mezi dívky, kterého se ujala jeho sestra Agnes. Na stále větší ohlasy o skautingu reaguje Baden-Powel vydáním rukopisu Scouting for Boys, kde prezentuje skautské dění a ideály. Postupem času se skauting rozšiřuje do celého světa. Dívčího skautingu se ujímá jeho manželka, o 32 let mladší Olave Saint Clair Soames.

Za zakladatele českého skautingu je brán profesor Antonín Benjamín Svojsík, který se v roce 1911 seznamuje se skautingem a ideály Baden-Powela a přepracovává jej do české podoby. Ve vývoji českého skautingu to nebylo nijak jednoduché, kdy byl několikrát rušen a znovu zakládán na podmínkách historického dění. Ke znovu obnovení, zatím posledního dochází po konci komunistického režimu a začíná utváření skautingu, jak jej známe teď.

5.2 Skauting jako prevence

Skautský program, kromě osobních zkušeností nabízí celkem velkou sbírku knih a publikací, vycházející z programu a ideálů skautingu. Již od útlého věku děti prochází několika stupni skautské společnosti. Na tyto kategorie platí striktní pravidla, jak touto cestou jít. Od šesti let musejí děti absolvovat tzv. Nováčkovskou zkoušku. Ucelený soubor pravidel, úkolů a ideálů skautského hnutí, které si děti musejí osvojit, než pokročí na další stupeň. Velký vliv je kladen na 4 kategorie skautských ideálů. Skautský slib, v plném znění zní: „Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: Sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven pomáhat vlastním i bližním. (K tomu mi dopomáhej Bůh)“. Ještě před splněním slibu se děti učí jednat podle skautských zákonů. Skaut je pravdomluvný, je věrný a oddaný, je prospěšný a pomáhá jiným, je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem/sestrou každého skauta/skautky, je zdvořilý, ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských, poslušný rodičů, představených a vůdců, skaut je veselý myslí, hospodárný a je čistý v myšlení a skutcích. Tyhle dvě myšlenkové roviny pak doplňuje ideál třetí a čtvrtý. Skautské heslo: „Buď připraven!“ a denní příkaz: „Každý den vykonám alespoň jeden dobrý skutek.“. Nováčkovská zkouška se snaží o to, aby si děti tyhle ideály osvojili hrou, sebevýchovou a vlivem zkušených vedoucích.

Dalším stupněm je stupeň skautů a skautek. V jedenácti letech po splnění nováčkovské zkoušky přechází k tzv. Stezkám. Další ucelený systém úkolů, který se kromě chápání skautských ideálů zaměřuje hlavně na osobní rozvoj dítěte. Bavíme se o dění v životě, praktickou přípravě, rozvoji chápání druhých lidí, vztahu jedinec a rodina, příroda, svět kolem nás, parta, tým a spouště dalšího. Stezky mají 4 stupně podle náročnosti a vedoucí se své svěřence snaží motivovat k samo plnění těchto úkonů a už jen spíše dozoruje.

A pozadí Stezky a Nováčkovské zkoušky je tu soubor výzev a odborností. Děti si v průběhu roku často s vyvrcholením na letním táboře plní řadu zkoušek, jejichž výsledky dokazují zralost a vyspělost jedince.

Další skupinou jsou pak Roveři a Rangers, tedy od patnáctého do dvacátého šestého věku. I u této skupiny funguje jistý program. V obecném měřítku je kladen velký důraz na realizaci sebe sama, svých zájmů, prosazování skautských ideálů a pomáhání s vedením skautského dění ve svém oddílu. Hlavně v tomto věku skauting dává velké množství možností a zapojení se i do celosvětových projektů, kde roveři a rangers získávají spoustu nových zkušeností. Později se v programu častěji objevují činnosti zaměřené na pomáhání kmenovému skautskému středisku, které vedou až do kategorie old skautů, kde se soustřeďují lidé aktivně se podílející na dění ve svém středisku. Většinou zastávají nějakou důležitou funkci z pozice vedení celého střediska nebo jeho části, vymýšlí a dotváří program a předávají mladším generacím to, co o skautingu a životě vědí.

Samozřejmě skauting není jen o tom, co někdo napíše, vydá nebo říká. Pořád se tu pěstuje hra a svoboda. Hlavně u her se u dětí snaží vštípit proč je hra důležitá a jaké cíle by měla být. Učí se tedy přednostem jako je přátelství, láska, spolupráce, pomoc a vlastně vše, co jim skautské ideály říkají. Velká část programu je také věnována rukodělným pracím, aktuálnímu dění a praktické přípravy pro život. Reaguje se tak na negativní vlivy, s kterými se děti můžou setkávat, učíme je hospodařit, být zručný a aktivní k činnostem a práci.

Vyvrcholením skautského roku je letní tábor. Na táboře, si děti a ostatní prověřují právě získané zkušenosti z života a skautingu. Obecně platí pravidla, že si skauti staví své tábory samy. Tábor se tak někdy pro některé členy stává až měsíční záležitostí. Samotné dění na táboře je pak zaměřeno na rozvoj a ověření dosavadních znalostí a zkušeností. Příkladem bych mohl věnovat výzvy ohledně přežití v přírodě, hry zaměřené na rozvoj spolupráce a tolerance slabších apod.

Velký důraz je kladen na vzor. Ostatní členové, hlavně ti starší, by svým obrazem a chováním měli dávat správné vzory svým následovníkům.

5.3 Možnosti intervence

Výše jsem ve stručnosti popsal, jaké myšlenky jsou dětem vštěpovány a beru je jako základní kámen pro prevenci před patologickými jevy a deviacemi. Do kapitoly intervence bych zařadil zejména reakce na aktuální dění kolem dítěte a mladistvých. Důležité je zmínit, že alespoň našemu středisku se daří velmi dobře spolupracovat a komunikovat se školami, do kterých naši členové chodí. Máme tak co možná nejrychlejší a nejaktuálnější povědomí o chování a jednání dětí, na něž se vždy snažíme nějak reagovat.

Dalším důležitým faktorem je komunikace s rodiči, nejde-li o rodiče, kteří dají své dítě do skautu jen pro to, aby někam chodilo, dostává se nám i od nich zpráv, doporučení, rad a výzev k nějakému zásahu a pomoci. Mnozí rodiče jsou rádi i za odezvu a opačný směr této komunikace.

Snad nejdůležitějším faktorem v kategorii intervence je pozorování. Ať už jde o jedince samotného, nebo pozorování dění kolem něj. Přeci jenom vedoucí se svými svěřenci tráví podstatnou část týdne a musí být obezřetný ke všem signálům, co děti vysílají. Tady přicházejí v úlohu zkušenosti. Ať už ty z praktického nebo skautského života. Obecně platí pravidla, když se zpozoruje nějaký problém, nepozorovaně vykládání o něm zahrnout do klasického programu a podle reakcí postupovat dál. Povídání si o problémech, jejich rizicích a následcích ve skupině svých vrstevníků, ve které jedinec tráví spoustu času, se nám ověřilo jako velmi účinný systém.

I z důvodů umět se vypořádávat s podobnými jevy, ale i z dalších důležitých důvodů, nemůže být skautem, nebo spíše vedoucím, jen tak někdo. Pro zastávání určitých vůdcovských pozic, je vytvořen ucelený systém výukových kurzů, které je potřeba pro danou pozici splnit. Tyto kurzy jsou vypisovány již pozdějšího skautského věku, tedy v nějakých čtrnácti letech, kdy mladí skauti a skautky mohou absolvovat tzv. Rádcovský kurz, který je takovým pomyslným prvním stupněm pro další vývoj z hlediska vedení. V současnosti je kladen velký důraz na to, aby děti vedli zkušení a prověření vedoucí, kteří zkušenostmi a učením vědí, jak s dětmi pracovat.

6 PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ

Kapitolu o patologickém hráčství do své práce zařazuji ze dvou hlavních důvodů. Jistě se jedná o aktuální problém z oblasti závislého chování a s ním spojených sociálně patologických jevů. Druhým důvodem je výzkumná část. Tato kapitola má pomoci v orientaci a pochopení případových studií, kterými jsem se zabýval.

6.1 Vymezení patologického hráčství

Karel Nešpor se zmiňuje o dalších neoficiálních názvech a označeních, hazardní hráčství, náruživé hráčství, gambling, hráčská vášeň. Podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, jejíž definici využívá většina autorů, věnující se tomuto tématu, patologické hráčství charakterizuje hlavně, že hráč nedokáže s hrou přestat a odolat jí, velké napětí, které při hře přichází a předchází a pocit uspokojení se (Nešpor, 2011). Obecně se dá říct, že se jedná o závislost na hře, na napětí z hry a pocitu výhry. Jedná se o nutkavou a impulzivní poruchu, směřující k opakovaným epizodám hráčství, které postupně přecházejí v dominantní činnost. Patologické hráčství je často přirovnáváno k drogovým závislostem, z důvodu podobného průběhu a v přístupech v léčbě.

Jako takové vychází z hry, která lidstvo provází od nepaměti, přináší pocit uspokojení, relaxace, odbourává agresi atd. Tady ovšem dochází k propojení hry a touze po výdělku, které postupně přechází v závažný sociální problém, často spojený s dalšími závislostmi, kriminální činností, uzavírání se před společností. V průběhu historie se setkáváme s různými formami hráčství. Dnes jedny z nejznámějších jsou karty a skořápky. I ty jdou však v posledních letech do ústraní. Na scéně se objevují výherní automaty, tedy počítače, umožňující za peníze hru, a možnost výhry. Podle Nešpora pracují na principech matematického programu, který nabízí model hry. Možnost výhry tak není čistě náhodná, ale pracuje podle úvahy počítače.

Hartl uvádí, že hazardní hry jsou možností vysokých výher a ztrát. Hráč si může zakoupit výhru, která může zajistit hodně peněz, majetku, ale také úplně všechno vzít (Hartl 2000).

6.2 Typologie patologického hráčství

Chvíla (Chvíla, 1996) popisuje následující typologii patologického hráče. **Typ A** je charakterizován snahou o opakování hry, znovuprožívání zkušenosti a napětí ze hry. Rostoucí potřeba pro hru je často řešena nezákonnými prostředky. **Typ B** nejčastěji využívá

hru jako únik od reality, nahrazuje pocity viny, úzkosti a malých vztahů s okolím. Často zapírá sám sobě, že má s hráčstvím problém, lže a snaží se své chování a problémy zakrývat. Vinu dává často svým blízkým, u kterých předpokládá i pomoc. **Typ C** by se dal charakterizovat jako jedinec, který ztrácí kontrolu nad hrou a hra ho pohlcuje. Velká agresivita a podrážděnost se projevuje při snaze o ukončení hry, nepřiznává si dopady své závislosti. Hru bere jako důležitou potřebu.

6.3 Fáze závislosti

Fáze výher je charakterizovaná nenápadným občasným hraním, převažují výhry nad prohrami. Roste vzrušení a napětí před hrou a během ní, dochází k postupnému zvyšování sázek. Myšlenky se upínají k naději o velké výhře, ke které občas dochází, následuje chlubení se s výhrou, zastírání prohry, neodůvodněný optimismus. Postupně dochází k osamělému hraní.

Ve **fázi prohrávání** se bavíme o patologickém hráčství. Hráč ztrácí nad hrou kontrolu, hra ho ovládá. Hru často skrývá, viní z ní druhé. Začínají absence v práci, dluhy a půjčky, bezohlednost vůči rodině. Mění se hráčova osobnost, roste podrážděnost, uzavřenost, neklid. Velké narušení rodinného života, neschopnost splácet dluhy a zanedbávání svého zdraví.

Fáze zoufalství je nejkritičtější stádium gamblingu. Velké a časté prohry, obviňování druhých, výčitky svědomí. Hráč se začne dopouštět kriminální činnosti a jiného sociálně patologického jednání s ním spojené, závislost na alkoholu a jiných drogách, myšlenky a pokusy o sebevraždu. Rozpad rodiny a přátelských vztahů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 VÝZKUM

Pro svůj výzkum jsem se rozhodl využít prostředí baru v Brně, kde se kromě pití alkoholu provozuje i pár výherních automatů. Klima pro sociální patologie jako stvořené. Střetává se jich tu spousta. Rozhodl jsem se oslovit pár dobrovolníku z řad hostů a hráčů na automatech, aby mi přiblížili svůj životní příběh, co vše se kolem automatů týká. Metodu výzkumu jsem tedy zvolil kazuistiky. Vedle metody kazuistiky jsem použil techniku pozorování a rozhovoru. Cílem mého výzkumného šetření je analyzovat životní styl patologických hráčů.

7.1 Vymezení kvalitativního výzkumu

Jak už jste se dočetli výše, mé vědecké šetření bylo prováděno s hosty a hráči na výherních automatech v baru na ulici Dvořákově v Brně. Ve svém šetření jsem se zaměřil na několik kritérií, které jsem probíral s účastníky šetření. A to: historii a minulost, která vedla k patologickému hráčství, jeho počátek a průběh, aspekty a situace s ním spojené, situace, ve které se hráč nachází právě teď. Tyto kritéria jsem se pak pokusil dát do souvislosti se životním stylem.

7.2 Kazuistiky

Případ 1

První případ se týká třicetiletého muže z Brna, pracujícího na vyšším postu ve firmě vyrábějící potraviny. Sledování jeho případu bylo daleko jednodušší, než u ostatních. Velký vliv v tom sehrálo velice časté navštěvování podniku.

Z rozhovorů s tímto subjektem bylo na první pohled patrné rodinné klima z jeho dětství. Vyrůstal bez otce, pouze s matkou a svými dvěma bratry. Žil ve městě, kde navštěvoval základní školu, ale už i na té, podle jeho slov měl problémy. Ve škole často chyběl, zhoršený prospěch ho vůbec nezajímal. Jediný co ho od jedenácti let zajímalo, bylo to, jak s partou svých starších bratrů půjde na fotbal, bude se bavit, zakouří si, postupem času přibývalo i pití alkoholu. Pro zbytek, většinou starší party, to byla zábava a pro něj příležitost se jím vyrovnat a patřit mezi ně. Podobným stylem každý den trávil celý zbytek let, co chodil na základní školu.

Přišel čas volby střední školy a jeho prospěch a chuť studovat dali možnosti jen učebním oborům s výučním listem. Dostává se tak na studium oboru kuchař, číšník, kde se

setkává s podobnou partou, jako na základní škole. Subjekt přiznává, že tady poprvé zkusil vlivy tvrdších drog, zejména pervitin. „Bylo to jednou nebo dvakrát, tohle mě moc nelákalo,“ sděluje mi.

V tomto období si poprvé setkává s herními automaty. Než o závislosti, by se dalo hovořit o občasném hraní pro zábavu s partou, často podnícené velkým množstvím alkoholu, do kterého padá prostřednictvím fotbalových zápasů, které často navštěvuje. Také tvrdí, že fotbal může za dost věcí. Prostřednictvím svých bratrů se dostává do skupiny chuliganů a fanoušků, jejichž smyslem života je pít, užívat si a chodit se bít s fanoušky znepráteleného týmu. Dodává, že tyto akce a výjezdy byly často spojené i s vandalismem a nájezdy na herny.

Poté mi vypraví, že to bylo strašné, že v tom byl až po uši. Na jedné diskotéce, zhruba v době kdy měl končit obor, se seznamuje s dívkou, s kterou zanedlouho čekají dítě. Škola a fanouškovství musely jít do ústraní, následoval souhlas s každou prací, která se dostala pod ruku. Shodou okolností to byly takové pozice, kde se běžně při výkonu práce konzumoval alkohol. Malé vysvobození přichází v okamžiku, kdy mu rodinný známý nabízí místo ve své firmě, kde se měl starat o doručování a rozvoz potravin klientům.

Lákavá pozice na nějaký čas zahнала myšlenky na nezřízený život, pozornost se upínala k práci a rodině. Jak rostla finanční situace, rostla i oddalovaná touha po starém životě. Práce byla na úkor party, kamarádů a chování, které bylo před tím. Jednoho dne však přišel zlom, řekl si, že kontaktuje starou partu a půjde na zápas. Nějaké nabádání od ostatních, slovo dalo slovo a už jsme byly v herně. Tady zjistil, že má dostatek peněz na to, aby si občas zahrál a tak to začalo.

Nejprve to byly náhodné nájezdy s partou po fotbale, i pár výher. Postupem času už jsem začínal chodit sám, chtěl jsem víc a víc. Z počátku šlo o stovky, maximálně pár tisíc. Teď si subjekt podle jeho slov bere kolem deseti tisíc na večer, a když mu nepřeje štěstí, stejnou částku dvakrát až třikrát vybírá z automatu. Přestává trávit čas s rodinou, zaznamenává absenci v práci. Sám říká, že už je mu všechno jedno, že pracuje, aby měl za co hrát, že víc pije, kouří a občas kouří i marihuanu ho moc nezajímá. Che hlavně hrát. Hraje, dokud nevyhraje, nebo dokud nemá prostředky.

Shrnutí případu 1

Výsledky této studie jasně mluví o tom, že se u tohoto případu dá o patologickém hráčství mluvit jako o životním stylu. Jasně vypovídá o růstu dalších sociálních patologií.

Subjekt se ještě nedostal do fáze, shánění prostředků pro hraní za každou cenu, i za předpokladu kriminální a nelegální činnosti. Už teď je ale pozorovatelné, že bez včasné intervence a léčby může jeho závislost dorůst až do této míry.

Případ 2

V druhém případě se jedná o dívku ve věku dvaceti sedmi let. Její příběh je trochu odlišný od těch ostatních. To bylo patrné i z pozorování. Její občasné hraní připomínalo spíše zábavnou činnost, než nějakou závislost, alespoň z počátku. O své minulosti se nechtěla moc bavit a neshledávala ji nějak zásadní pro důsledky svého hráčství. Dle jejích slov vyrůstala v normální rodině, s normálními zájmy a zálibami, v prostředí obyčejných kamarádů, byla pečlivá ve škole a malovala si velkou budoucnost.

K automatům a dalším patologiím se dostala prostřednictvím svého přítele, kterého potkala v době studia prvního semestru vysoké školy. Ten ji přivedl do party svých kamarádů, jejichž zájmy znamenaly hlavně taneční kluby. Dívka přiznává, že hlavním důvodem, proč zkusila tvrdších drog, byl záměr dostat se do přítelovy party a nebýt v ní vyděděncem.

Během roku setrvávání v této partě vyzkoušela všemožné kombinace drog a stala se velice závislou. Právě pod vlivem drog, si poprvé vyzkoušela touhu po hře a myšlenky na výhru. Ta byla její hlavní motivací, pro získání prostředků ke shánění drog. Prohry však převyšovaly výhry a uživit dvě závislosti bylo nad její síly, tak se začala věnovat malým krádežím v obchodních centrech a podomním prodejem hlavně po barech a hospodách si opatřovat peníze.

Tento styl života pak nějaký čas praktikovala, až do doby kdy byla zatčena a odsouzena k výkonu trestu a tady končily naše rozhovory. Nějaký čas se pak v baru neukazovala. Přátelé, co s ní do baru často chodili, mi podávali zprávy o tom, že je zavřená. Po nějakém čase se znovu objevila v baru se slovy, že ji propustili z důvodů amnestie. Hlásila mi, že to bere jako novou šanci a znamená změnit svůj život a vypadala docela odhodlaně.

Shrnutí případu 2

Shrnutí této studie ukazuje, že nejen rodinné klima musí mít určující slovo spějící k závislosti. K ní může člověk propadnout i v pozdějším věku, kde party a společnosti mají na jedince velký vliv. Pozorování po posledním rozhovoru ukazuje, že se částečně ke svému dřívějšímu životu vrací. Občasné snahy po barech prodat kradené kosmetické vý-

robky a oblečení, pokračují prohráním výtěžku z nich. Vzhledem k předchozím situacím předpokládám, že se ke svému životnímu stylu opět vrátí nebo už v něm je.

Případ 3

V pořadí třetí studovaný případ nejlépe vystihuje téma celé práce. Psát budu o muži středního věku, který světem výherních automatů žije. Ojedinělý je tento příběh tím, že se pravidelně opakuje jednou za měsíc.

Na první pohled obyčejný muž, s kterým se dávám poprvé do řeči, mi samovolně vykládá, že pracuje jako šéf kuchař jedné restaurace v Brně. V některých oblastech svého vyprávění byl na můj vkus až příliš otevřený a intimní. Z jeho slov a pozorování bylo patrné, že v zásadě má obyčejný život, šťastné manželství a tři děti. Rozhovor se vedl dlouho do noci a dojmy z něj byly v rozporu s tím, co se dělo dále.

Postupem času se intenzita rozhovorů vytrácela, daleko víc dostávali šanci hrací automaty, kde dokázal trávit i celou noc. Zajímavostí tohoto případu bylo, že se opakovala pravidelně jednou za měsíc, téměř na den přesně. Po nějakém čase jsem ho tedy oslovil se svým výzkumem a souhlasil. Sbírání dat a informací bylo u tohoto případu složité, vzhledem k jeho měsíčním, opakujícím se intervalu.

K hracím automatům se dostal náhodou asi před pěti lety, kdy ho kolegové z nové práce přemlouvali, ať jde s nimi pít do jednoho baru. Alkohol sehrál roli v dobré náladě a půlka první výplaty skončila v automatech. Štěstí taky svou roli sehrálo a výhra třikrát převyšovala sázku. Podobný rámec se pak opakoval každý měsíc. S tím rozdílem, že zisky byly nižší a nižší, vklad postupně začal přerůstat zisk a od party, v které to začínalo, to postupně došlo k samotáři, který hraje pravidelně každý měsíc po výplatě sám.

Muž mi taky sděluje, že by tuhle závislost rád ukončil, ale že to chce zvládnout vlastní vůlí. Dle jeho slov se už několikrát zapřel, že toho nechá, ale že jednou měsíčně nese výplatu kolem dveří tohoto baru a touha po hře zvítězí. Přiznává taky, že před rodinou své chování tají a našel si i jinou práci, která mu alespoň z části kompenzuje finanční ztráty.

Nějakou dobu se pak opakuje rámec a pravidelnost návštěv, rozhovory mezi námi opět ztrácí na intenzitě, až dojde k jejich úplnému vypuštění a subjekt začne mířit rovnou

do herny. Tentokrát i bez objednávky piva, rumu a zázvorového toniku, které jeho návštěvy pravidelně provázely.

Shrnutí případu 3

Třetí studie pojednává o příběhu muže, jehož životním stylem se stala pravidelná měsíční návštěva herních terminálů. V Pozdějším stádiu do tohoto stylu přibyla další práce, jako kompenzace prohraných financí. Další rozhovory a pozorování nebyly uskutečněny, neboť do herny přestal chodit. Z neoficiálních zdrojů od jeho přátel jsem zjistil, že se údajně po pěti letech přiznal své rodině ke své závislosti a ta mu teď pomáhá s léčbou. Jiný zdroj zase mluví podobným výsledku, ale také dodává, že dochází k občasnému hraní v jiných podnicích.

Případ 4

Pojednává o třicetiletém muži, léčeného z alkoholové a herní závislosti. Ten mapuje počátky své závislosti na alkoholu k patnáctému věku života. Občasnými brigádami si vydělával nějaké peníze, které pak utrácel za alkohol, kterým se snažil řešit úmrtí jeho matky, na kterou byl velice fixovaný. I on sám teď zpětně hovoří o ztrátě původních zájmů, kamarádů, smyslu života. Jeho životním stylem se tak stalo neustálé navštěvování hospod, barů a nonstopů.

Právě tady se jednoho opilého večera seznámil s automaty. „Jednou jsem byl dost opilý a měl jsem poslední stovku, útrata však byla daleko větší. Napadlo mě, zkusit štěstí a otočit to,“ říká mi. Štěstí ale nepřišlo. Peníze byly prohrány a muže nenapadlo nic jiného, než si půjčit od hostů, které občas ve svém oblíbeném baru potkával. Útrata tak byla zaplácena a bylo na čase soustředit se na práci, aby zaplatil dluhy.

Opak byl ale pravdou, následující výplata neputovala na nájem bytu a splácení dluhů. Posloužila jako kapitál pro další hru. „Pak už to šlo od desítky k pěti,“ sděluje mi. Dluh následoval dluh, subjekt do toho ještě pil, takže za nějaký čas začal utíkat bez placení a měnit podniky. Svěřuje se mi, že se dostal do fáze, kdy ho nic nezajímalo, hlavně že hrál a měl pivo. Postupně začal růst počet podniků, kam měl kvůli dluhům zákaz. Dostává se tak do fáze drobných krádeží, aby splatil své dluhy a uspokojil alkoholové touhy.

Subjekt pak z důvodů neplacení přichází o byt a ocitá se na ulici. Z počátku přespával u kamarádů, ale i oni si všimli, že jim z domu mizí šperky a jiné cennosti, tak s ním

rozvazovali kontakt. Už skoro nikoho neměl, dny i noci trávil na ulici, kde žebrol a vymýšlel rychlé možnosti výdělku. Někdy v té době, jak sám popisuje, kdy se cítil nejhůř, odvrátil se od své hrdosti a kontaktoval rodinu, která ho vyhostila, s prosbou o pomoc.

Shrnutí případu 4

Rozhovory s tímhle mužem probíhaly v době asi po půl roce léčby. Vypadal spokojený, postupně o svém dřívějším stylu života i vtipkoval. Z jeho řeči a chování však byly patrné stopy abstinčních příznaků. Startérem jeho závislostního chování bylo úmrtí matky. Na nějž pak navazovala hra, půjčky, krádeže a ztráta bydlení. Jednoduchý příklad, jak mohou být těžké životní situace zátěžové a jaké důsledky mohou vyvolat.

Případ 5

Pátý zkoumaný případ je také ojedinělý. Nepodařilo se mi však s mužem, vypadajícím asi na 40 let navázat bližší kontakt pro důkladnou analýzu. Většina mých poznatků je tak založena na pozorování a rozhovorech, s jeho kamarády.

Na první pohled šlo o úplně obyčejného člověka. Občas se v baru zastavil na kávu, málokdy si dopřával nějaký ten drink. Hned při prvním setkání, jsem si všiml jeho nevyrovnaného a nervózního chování. Chvilí neposeděl, měnil stoly, chodil za ostatními hosty, které mnohdy ani neznal. Občas také zamířil do herny, kde jeho chování bylo dost podobné. Všiml jsem si, že ani moc nehrál, nebo alespoň o žádné velké částky. Většinou obcházel ostatní hráče, s kterými si povídal.

Postupem času, když jsem ho potkával častěji a častěji, jsem si všiml, že má pro tvorbu nových náhodných přátel vytříbený vkus, který tak náhodný nebyl. Vybíral si hosty, kteří už byli dost přiořipilí a přestávali rozumně uvažovat. Začal jsem být neklidný a ptal jsem se proč, k žádným očividným problémům nedocházelo.

Následujícího dne došlo k velkému zjištění. Muž, o kterém se bavíme, tentokrát i bez kávy zamířil rovnou k hracím automatům. Při pravidelných pochůzkách bylo vidět, že se jeho herní kapitál pohybuje v řádech deseti tisíců. Občas vyhrával, většinové ale prohrával. Bylo zajímavé, že k podobnému chování vždy předcházel večer, kdy si s kávou přisedával k opilým hostům. Začal jsem se tedy ptát jeho kamarádů, zvláště u těch, u kterých jsem zaznamenával rostoucí averzi k našemu zkoumanému muži.

Jejich teorie, kterým jsem z počátku nevěřil, mi za nějaký čas potvrdila i policie, která se mě přišla na toho muže vyptávat. Podle všech indicií mělo jít o zloděje, jehož náplní života bylo navštěvování podobných podniků, kde si vybíral slabší a podnapilé oběti ke svým krádežím. Peněženka a mobil byly pro něj malým kouskem. Podle slov policistů kradl hlavně klíče od bytů a domů, které pak vykrádal. Za peníze, které utržil z prodeje, pak chodil hrát o větší částky.

Shrnutí případu 5

Případ nám dokazuje, že kolem patologického hráčství se pohybují jisté skupiny lidí. Kromě drogově závislých, také řada zlodějů a jiných kriminálků. To i v takovém měřítku, jako je popsáno výše.

Případ 6

Následující případ je o barmanovi ve věku dvaceti sedmi let, který se do Brna přestěhoval za prací. První den, kdy navštívil bar, vypadal jako tichý klidný pán, co si chce po práci dát drink a jít spát. Na začátku to tak možná bylo, u případu se mi podařil vysledovat zajímavý a rychlý průběh závislosti. Následující slet událostí proběhl v pouhém tříměsíčním intervalu.

Z rozhovorů bylo zřejmé, že on a jeho kamarád přijeli do Brna za prací. Práci našel kousek od baru, kde bylo šetření prováděno. Stalo se tak běžné, že vždy po práci tento bar navštívil, aby si u nějakého drinku relaxoval po práci, pobavil se s kolegy. Ke svým přátelům byl otevřený, ke svému okolí také. Dlouho mu tedy netrvalo, aby počet jeho kamarádů rostl. Někaký čas si tedy žil svůj život zábavy a práce. Někaký vývoj dopředu vzhledem k usazení se, pronajmutí vlastního bytu, nebo podobné činy jsem však nezaznamenal.

Životním stylem se tak stává pravidelný stereotyp práce, zábava a alkohol, spánek. Tak to probíhalo někaký čas, během kterého se dala pozorovat postupně vznikající a vzrůstající závislost na alkoholu a cigaretách. Po propuštění z práce dochází k zásadnímu zlomu. Nová práce byla v nedohlednu a zarytý životní styl nešel jen tak změnit. Tady poprvé se objevuje touha pro vyhrávání peněz. Začalo to nenápadně a skromně, aby zaplatil útratu, měl na tabák, někdy i něco navíc. Fáze výher se ale rychle mění ve fázi prohrávání. Začínají velké dluhy, útěky z hospod bez zaplacení.

Kamarád, s kterým do Brna přijel, mu dává ultimátum, k jeho příspěvku na bydlení. Subjekt se tak pokouší najít si práci. S tou je to ale složité. Během svých radováněk s alkoholem a hrou, se mu zaplnil trestný rejstřík přestupky, nějaký čas tak práci najít nemůže a výdělek z občasných brigád putuje rovnou do herních zařízení. Následuje ztráta bytu a život na ulici. Občasné malé krádeže, aby bylo na jídlo a hraní.

V tento okamžik končí mé šetření, neboť subjekt přestal do Baru chodit. Výpovědi jeho kamarádů se různí. Někteří tvrdí, že vykonává trest, někteří že změnil město.

Shrnutí případu 6

Případ ukazuje jak velké je riziko vzniku závislosti na výherních automatech. Tak jak v ostatních případech, i tady vlivem životního stylu dochází ke ztrátě osobnosti, přátel, bydlení a s tím se pojí další řada sociálních patologií. Jako spouštěč zde vidím životní styl, který se formoval už i před hráčstvím samotným, které ho jen daleko víc prohloubilo.

Případ 7

U sedmého případu můžeme sledovat podobné tendence, jako u případu prvního, hráčství a jiné chování nepoustoupilo ještě tak daleko. I zde se jedná o muže, tentokrát kolem dvaceti let. Muž se celkem dost vyjadřoval ke své rodině, dával jí vinu za své chování. V tomto shledávám největší podobnost s prvním případem.

Dle jeho slov byla jeho výchova nedostačující. Rodiče neustále pracovali a téměř se o ně nestarali. On i jeho sourozenci byli často odkázáni na péči prarodičů a jiných rodinných příslušníků. „Naši nás nikam nevedli, neučili se s námi, nestáli o žádný náš koníček, neměli na to čas a ani peníze, furt jen pracovali a kolem něčeho běhali,“ dost často opakuje mi. Jeho dětství tak probíhalo každý den podle podobného řádu. Nějak přežít školu, hlavně nedostat moc pětáků, jít se najíst k babičce a ven za ostatními provádět lumpárny.

Jak šel čas, náležitosti party předkládali kouření a občasný alkohol jako podmínky života. Subjekt tak začíná kouřit, na které si údajně hodně zvykl. „Kouřím čtyřicítku denně, není se čemu divit, když jsem začal ve třinácti. Tenkrát to bylo dost in. Nejlepší bylo, jak se naši najednou starali. Do té doby jsem je nezajímal, ale aby u mě našli krabičku cigaret, čas si našli. Tím víc mě to ale lákalo a tím víc jsem chtěl jít z domu,“ rozčileným tónem dodává.

Na střední škole se podobný styl života ještě stupňoval. Muž mi vypráví, že celé jeho studium na střední škole bylo o tom, dělat co nejvíc věcí, co rodiče a společnost odmítala. Začala tak éra přestupků proti školnímu řádu, výchovná opatření, která podle jeho slov byla stejně bez efektu. Muž začíná sledovat i postupnou závislost na alkoholu, která ho seznámila s herními automaty.

Často chodívali pít právě do nonstopů, kde se automaty nacházejí. Nejprve šlo spíše o zábavu, nynější stav je něco horší. Po skončení střední školy nastupuje na místo ve firmě, kde pracuje jeho otec, který mu tuto pozici domluvil. Byl to i pravidelný přísun peněz, který mu dovolil zesílit touhu k hracím automatům a alkoholu. Jeho denní režim je teď poskládán na tom, že přes den pracuje, odpoledne a na večer chodí s partou kamarádů pít a hrát. Skoro každý den stejný průběh. Občas přijde nějaká změna v podobě větší akce jako je diskotéka nebo koncert, tam je však vystavený stejným jevům, jako při vysedávání v hospodách a barech.

Jeho životní styl mu sedí, nikam nespěchá, pokud pracuje a přispívá na domácnost, tak je to doma i klidnější. „Máme to tak všichni v partě, prostě nic neřešíme a užíváme si života, dokud jsme mladí. Ono to není teď tak strašné, jo piju dost, když nepiju nebo nekouřím, je to se mnou k nevydržení. S hraním to nevidím tak vážné,“ takto končí náš rozhovor s úsměvem.

Shrnutí případu 7

Po rozhovorech s tímto mladíkem jsem nabyl dojmu, že je mu všechno jedno. Jeho životním stylem je vydělávat peníze, které utrácí za alkohol, cigarety, hraní a diskotéky. Subjekt sám vinní ze svého chování rodiče, myslí si, že kdyby ho jinak vedli, jistě by byl někde jinde. Co se patologického hraní týče, nachází se někde na počátku, i zde je ale patrný vliv rodinného klimatu, party a jiného deviantní chování na jeho životní styl.

Případ 8

Tento případ trochu vybočuje z rámce, který jsem si pro svůj výzkum určil. Většina poznatků je vyhodnocena na základě pozorování a rozhovorů se subjektivními známými, nepodařilo se mi navázat bližší kontakt, který byl pro rozhovor a detailnější studium případu potřebný. Jeho zajímavost stojí jistě za zmínku.

Jedná se o padesáti letého muže, podnikající v oboru potravinářských služeb. Případ je zajímavý hlavně tím, že již z pozorování jsou patrné sociálně patologické jevy velkých rozměrů. Pozorování probíhalo nezávisle na této práci po dobu jednoho roku.

Pravděpodobně úspěšné podnikání, nebo jiný zisk, dávali muži kapitál pro své jízdy. „On vždycky, když se mu zadaří v práci, kde vydělá majlant, podniká takovou týdenní spanilou jízdou. Jen pije a hraje, nic víc ho nezajímá, je to jeho život. Hrát a pít bude tak dlouho, dokud bude mít peníze, než se začne opět soustředit na práci. Dělá to tak od doby, kdy ho znám,“ říká mi jeden jeho kamarád.

Jeho slova jako by přesně mapovaly chování pozorovaného. Byly týdny a někdy i měsíce, kdy se v baru ani neukázal. Z ničeho nic přišlo období, kdy v baru trávil většinu času. Někdy jsem se i ptal, jestli vůbec spí. Pivo, litr vodky, pár hodin strávených v herně a odchod. Někdy došlo i na výhru, ale jen občas. Stejný rámec se opakuje za dalších pár hodin. Takto tomu bylo i několikrát za den. K jeho chování mu sekundovalo i spoustu přátel, kteří se rádi vezli na vlně útraty, kterou za ně většinou platil.

Když budu citovat jeho kamaráda, „Spanilá jízda“ opravdu dokázala trvat i týden. Vždy podle stejného vzorce chování, tedy spoustu tvrdého alkoholu a hraní. Někdy jsem zaznamenal i změnu a to při objednávce pití. „Vodku už nechci, pálí mě žába. Nalívej zelenou,“ hlásil už od dveří.

Další zvláštností tohoto případu je, že muž nikdy nepřišel do baru jen posedět s přáteli, dát si pivo nebo něco podobného. Vždy to mělo charakter popsany výše.

Shrnutí případu 8

Tento případ nám ukazuje jistou formu životního stylu, pravděpodobně vycházejícího z velkého příjmu financí. Na pozadí případu bude jistě více činitelů, jeho chování ovlivňující. Nadměrné a epizodní pití alkoholu připomíná terminální, tedy konečné stádium alkoholové závislosti. Právě u tohoto stádia dochází k reakcím na abstinenční příznaky, které se mění až v několikadenní konzumaci alkoholu. Tomuto jevu se říká tah.

Případ 9

Tento případ pojednává o čtyřiceti leté ženě, která začala hrát teprve nedávno. Velice rychle si na hraní udělala závislost a dnes di již bez něj nedokáže představit život.

Žena pochází s chudé romské rodiny. Už v raném dětství se setkává s drogami a jinými závislostmi, trestnou činností, sociálními problémy, nedostatkem peněz, které ještě více motivovali k růstu počtu sociálních patologií. „Co vám budu vykládat, nejste slepí a víte, jak to u nás chodí. My nic neřešíme, všechno nějak dopadne,“ říká vtipem. „měla jsem celkem normální život. No normální. Pro vás asi nenormální, ale my to tak nebereme. Pro nás je to úplně přirozené,“ znovu se směje.

Víc se nechtěla ke svému životu vyjadřovat. Několikrát mi předhazovala tu skutečnost, že je cikánka a jejich životní nikdy nepochopím. Cítil jsem z toho i nějaký rasistický podtext.

K hraní se dostala teprve nedávno. Sama ona za hraní považuje aktuální dění. Sama se přiznává, že už v minulosti párkrát hrála, nikdy to údajně nebylo nic velkého. Díky svému známému, asi rok zpátky, se dostává k první stálé práci, kterou kdy dělala. Nyní pracuje na pozici ve firmě, která zaměstnává lidi ze sociálně slabších skupin a vykonavatele veřejně prospěšných prací. Její funkcí je dozorovat, že lidé chodí do práce včas a plní si své povinnosti.

„Víte, já vlastně mám hlídat, že se nikde nikdo nezašívá, problémem ale je, že to často dělám já.“ Žena se tak přiznává, že většinu své pracovní doby tráví v barech apod. K hraní se dostává tak, že ji nebaví jen čekat, až ji skončí pracovní směna. „Zabiju tím nějaký čas, můžu i něco vyhrát. Pivo nepiju, nemám kam jít, musím být v pohotovosti, kdyby šla nějaká kontrola,“ a opět se směje. Postupně mi říká, že si většinou vybírá bary tak, aby mohla reagovat na kontroly, které vedení jejich firmy občas posílá. Kopíruje pohyb skupiny, kterou má na starost.

Aktuální situace je taková, že žena každý den hraje. Je to jejím životním stylem, který pojí se zaměstnáním. Někdy, pravděpodobně v přestávkách, navštěvuje bar i se svými svěřenci, které nejspíš nabádá k podobným přístupům jejich zaměstnání. Minimálně jim dává tyto možnosti. V nějakých, pro ni únosných mezích, mimo její samostatné hraní, denně hraje s celou svojí pracovní skupinou. Tu po nějakém čase posílá pracovat a zdržuje se v herně sama. Žena sama sobě popírá, že byla na hře závislá.

Shrnutí případu 9

Tento příběh nám dává malý náhled do životního stylu romského etnika. Podle mého pozorování, jsou častými návštěvníky podniků s výherními automaty. Jeden případ ne-

může být však vztažený na celou komunitu. Dle mého se už i tady dá mluvit o závislosti, žena ji jen skrývá za jiné chování.

Případ 10

V dalším případě se opět vracíme k mužské populaci. Mým subjektem je dvaceti pěti letý muž. Otevřeně se mi svěčuje, že bere tvrdé drogy a je na nich závislý. O své závislosti na hracích automatech mluví daleko méně, nebere ji jako tak pokročilou a stěžejní. Často navštěvuje herny a bary, aby se dostal do blízkosti drog, jejichž dealeři a uživatelé podobné podniky navštěvují. I já jsem se setkal v prostředí baru s drogovým obchodem a byl jsem svědkem i jejich užívání.

Ptám se ho, proč hraje, ale na tuhle otázku mi sám nedokážu odpovědět. Podle jeho slov je neustále pod vlivem nějaké omamné látky nebo látek. „To už prostě k tomu patří. Nevnímate, neřešíte, užíváte si to. Hra ještě více zesiluje mé užívání.“. Z jeho slov se trochu děsím, vypráví mi o tom, jak v baru dochází ke krádežím, označuje lidi, mnohdy stále zákazníky, jak do baru chodí krást nebo obchodovat s drogami. Skoro se mě to nechce poslouchat, ptám se ho jak se ke drogám a hraním dostal.

Subjekt mi sděluje, že měl cekem normální život. Milující matku, přísnějšího otce, průměrné známky ve škole. Jeho otec byl boxer a tak i ve svém synovi pěstoval bojové sporty. Docela se mu i dařilo, hlavně v kickboxu vyhrál řadu soutěží a měl v plánu si na něm vybudovat kariéru. Náročný trénink, dodržování životosprávy, jídelníčku a neustálé pracování na svém zdokonalování vedlo k velkému stresu. Ten vedl k prvním zkušenostem s tvrdšími drogami. „Kamarád, který si píchal, mi to doporučil a sehnal. Tvrdil mi, že mi to pomůže odreagovat se,“ říká mi.

Občasné odbourávání stresu a napětí postupovalo ve vyšší frekvenci braní drogy. To se podepsalo i na jeho fyzické formě. K největšímu zlomu dochází v situaci s testy. Náš subjekt byl nominován do nějaké soutěže, kdy mu při krevních testech objevili nežádoucí látky v těle. Z počátku se to řešilo jako doping, až poté dochází k závěrům drogové závislosti. Výsledkem byl zákaz kickboxu od disciplinární komise a tak končí jeho sportovní kariéra.

Právě do tohoto okamžiku zařazuje vinnu k jeho aktuálnímu stavu. Po skončení kariéry ještě více propadá drogám, začíná hrát, hnát se za získáním prostředků aby uspokojil své závislostní potřeby.

Shrnutí případu 10

Tento případ nám nabízí možnost podívat se na životní styl závislého z trochu jiného úhlu pohledu. Oproti jiným případům, vycházíme z rodinného prostředí zaměřené na sportovní výchovu dítěte, tvrdý trénink a stres s ním spojený. Dozvídáme se také úrovni patologického hráčství, které spíše dokresluje životní styl závislého na tvrdších drogách.

7.3 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem mé práce byla analýza životního stylu patologických hráčů. Výše popsané případy nám ukazují, že životním stylem gamblera není jen patologické hráčství. To je velice často spojené s užíváním drog, konzumací alkoholu a sociálně patologickým chováním. Ve většině případů tento životní styl graduje až k fázi zoufalství, kdy se hráči trestné činnosti, svou závislost ještě více prohlubuje a to i na jiných drogách.

Nejčastějšími důvody vzniku závislosti na výherních automatech a chování s ním spojeném jsou narušené rodinné prostředí a výchova, těžké životní situace, vliv sociálních skupin, part, v některých případech i dříve nabyté patologické jevy a jistě také deviantní životní styl.

Každý z výše popisovaných případů je v něčem jedinečný a jejich výběr byl čistě náhodný. Můžete si všimnout jistých podobných aspektů v každém z nich.

Jednou se zajímavostí mé studie je to, že až podezřele mockrát jsem z úst svým subjektů slyšel jenu větu: „Já moc nehraju!“.

ZÁVĚR

Hlavní motivací pro tuhle práci bylo setkávání se s lidmi, kterých se závislostní chování velice dotýká. Na stejném stupni této motivace stojí fakt, že jako skautský vedoucí a student sociální patologie bych měl stát v popředí boje proti závislostnímu chování jako životního stylu.

Jak je zřejmé i z mého výzkumu, životní styl závislosti jde na své cestě ruku v ruce s řadou sociálně patologických jevů. Zejména trestnou činností, rozpad rodiny a vztahů, mění osobnost jedince, přináší finanční tíseň, dluhy a další dlouhou řadu negativních faktorů.

V teoretické části se pokouším vymezit důležité kategorie související se závislostmi jako životním stylem. Kapitola o životním stylu přináší pojednání o současné situaci životních stylů, jeho definici a souhrn determinantů, který ho ovlivňuje. Analýzou textů narážím také na pojem životní způsob a podle autorů se tímto tématem zabývajících, vysvětlují jejich rozdíl. Kapitola o sociálních patologiích nabízí náhled do definice a vymezení pojmu. Naráží na záměnu s pojmem deviance a vysvětluje jejich rozdíl. Dále se zabývá příčinami vzniku sociálních patologií a charakterizuje nejrozšířenější z nich, od závislosti až po kriminalitu a agresivitu. Další kapitola detailněji zkoumá sociálně patologický jev závislostního chování. Snaží se jej definovat, zaměřuje se také na typologii závislostního chování, teorii jejího vzniku a rizikové skupiny, které jsou závislostí nejvíce ohroženy.

Následující kapitola řeší propojení odkazů výše popsaných kapitol. Analyzuje závislostní chování jako životní styl a pojednává, o čem hovoří praxe, zkušenost, tisk. Věnuje se také vlivu médií a internetu na závislost jako formu životního stylu. Předposlední kapitola o skautingu přibližuje čtenářům jeho vznik a ideály, ke kterým členové skautu směřují. Na jejich základech jsem se pokusil vysvětlit možnosti prevence a intervence právě cestou skautingu. Poslední kapitola teoretické části se věnuje patologickému hráčství jako formě sociálně patologického jevu a závislosti. Kapitola je do práce zařazena pro lepší pochopení části výzkumné. Z tohoto důvodu se věnuje definici patologického hráčství, nahlíží do typologie a fází závislosti.

Výzkumná část dává náhled do deseti případů pozorování a rozhovorů s lidmi, kteří berou za svůj životní styl závislost. Každá z případových studií je v jistých ohledech jedinečná, ale stejně tak u každé z nich můžeme najít podobné prvky. Častými důvody jejich životního stylu, jak z výzkumu vyplývá, jsou dysfunkční rodina, těžké životní situace, vliv

sociálních skupin a part nebo jiné sociálně patologické chování. Jejich životní styl je většinou hodně komplikovaný a stahuje na sebe celou řadu sociálně patologických jevů.

V posledních letech se objevují tendence omezit průmysl herních automatů, jednání a jevů s nimi spojenými. Jak jsem se ale během svého výzkumu přesvědčil, závislost je životní styl a lidé si k němu vždycky najdou cestu a prostředky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BŘICHÁČEK, Václav. *Skautskou stezkou*. 2. vyd. Editor Markéta Havlová. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 405 s. ISBN 80-861-0960-7
- [2] DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 4. vyd. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2003, 175 s. ISBN 80-717-8766-3.
- [3] DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 237 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-236.
- [4] GÖHLERT, Fr a Frank KÜHN. *Od návyku k závislosti: toxikomanie, drogy: účinky a terapie*. Vyd. 1. Praha: Ikar, 2001, 143 s. Z pohledu lékaře. ISBN 80-720-2950-9.
- [5] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X
- [6] HELLER, Jiří a Olga PECINOVSKÁ. *Závislost známá neznámá*. Praha: Grada Pub., 1996, 162 p. ISBN 80-716-9277-8.
- [7] HODAŇ, Bohuslav. *Tělesná kultura - sociokulturní fenomén: východiska a vztahy*. 1. vyd. Překlad Karel Balcar. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 235 s. ISBN 80-244-0201-7.
- [8] HONZÍK, Karel. *Tvorba životního slohu: stati o architektuře a užitkové tvorbě*. 3. vyd. Praha: Horizont, 1976. 353 s., [24] s. obr. příl. Malá moderní encyklopedie; sv. 81
- [9] HRČKA, Michal. *Sociální deviace: východiska a vztahy*. Vyd. 1. Překlad Karel Balcar. Praha: Sociologické nakl., 2001, 302 p. Ediční řada Základy sociologie, 7. sv. ISBN 80-858-5068-0.
- [10] CHVÍLA, L. *Diagnóza patologického hráčství v závislosti na assessmentu problému hráčské vášně*. Výzkumný projekt. Opava: PL, 1996.
- [11] JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník: východiska a vztahy*. Vyd. 1. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2001, 285 s. Ediční řada Základy sociologie, 7. sv. ISBN 80-717-8535-0.

- [12] LINHART, Jiří. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80718416411.
- [13] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507.
- [14] NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 173 s. ISBN 978-807-3679-088.
- [15] POKORNÝ, Vratislav, Anton TOMKO a Jana TELCOVÁ. *Patologické závislosti: východiska a vztahy*. 2. vyd. Překlad Karel Balcar. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002, 194 s. Ediční řada Základy sociologie, 7. sv. ISBN 80-865-6802-4.
- [16] PROFANT, Vít, ŠTRAMPACH, Ivan O. *Co je a co není sekta*. Dingir. Časopis o současné náboženské scéně. Prosinec 2000, čís. 4, s. 5-6. ISSN 1212-1371.
- [17] SOVÁK, Miloš. *Defektologický slovník*. 3. uprav. vydání, Pod vedením Ludvíka Edelsbergera připravili : Tomáš Edelsberger ... [et al.]. Jinočany: Nakladatelství H, 2000, 418 s. ISBN 80-860-2276-5.
- [18] ŠTABLOVÁ, Renata. *Návykové látky a kriminalita*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, 186 s. ISBN 80-859-8107-6.
- [19] VYMĚTAL, Jan. *Lékařská psychologie*. 3. aktualiz. vyd., 1. vyd. v nakl. Portál. Praha: Portál., 2003, 397 s. ISBN 80-717-8740-X
- [20] WINKLER, Jiří a Miloslav PETRUSEK. *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1.
- [21] ZOUBKOVÁ, Ivana, Vratislava ČERNÍKOVÁ a Jaroslav NIKL. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001, 89 s. ISBN 80-725-1070-3.
- [22] ZVOLSKÝ, Petr. *Speciální psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 206 s. ISBN 80-718-4203-6.